

Михайліченко Тетяна Олександрівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
Полтавський юридичний інститут,
к. ю. н., асистент кафедри кримінального,
адміністративного і трудового права

СПЕЦІАЛЬНІ НОРМИ В КК УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ І СВОБОД ЖУРНАЛІСТІВ: ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ

Проголошуючи одним із завдань Кримінального кодексу (далі — КК) України правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина (ст. 1), законодавець визнав, що така охорона забезпечується кожній людині. Водночас, в правовій доктрині презюмується положення, що всі люди є рів-

ними перед законом. Однак, як свідчить практика, останнім часом український законодавець «захопився» створенням спеціальних складів злочинів, які створюють за рахунок вказівки на соціальну характеристику потерпілого (спеціального потерпілого). Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» № 421-VIII від 14.05.2015 р. чинний КК було доповнено статтями 345¹ «Погроза або насильство щодо журналіста», 347¹ «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», 348¹ «Посягання на життя журналіста» та 349¹ «Захоплення журналіста як заручника». В той час як в науці давно напрацьовані підстави, за яких умов мають створюватися спеціальні норми (істотні відмінності характеру і ступеня суспільної небезпечності деяких видів діянь, передбачених нормою права, застосування якої не дозволяє врахувати ці відмінності; потреби конкретизації кримінального закону, забезпечення визначеності та ін.).

Тож чим пояснювалося прийняття вищевказаного Закону і чи виправданим було рішення законодавця? Відповідно до пояснювальної записки до проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів метою даного закону було «приведення законодавчого регулювання гарантій безпеки законної професійної діяльності журналістів європейськими стандартами у правовому регулюванні діяльності ЗМІ». Зокрема, автори Проекту посилаються на Рекомендацію № R (96) 4 «Про захист журналістів за умов конфліктів і тиску» від 03.05.1996 р., відповідно до якої в «демократичному суспільстві свобода засобів масової інформації та вільне й безперешкодне здійснення журналістами їхніх функцій важливе, зокрема, для інформування громадськості, вільного формування й вираження думок та ідей, а також для перевірки діяльності органів державної влади». З огляду на це Комітет міністрів Ради Європи рекомендував національним урядам керуватися у своїй діяльності та політиці основними принципами, що стосуються захисту журналістів, котрі працюють за умов конфліктів і тиску, викладеними у Додатку до згаданої вище Рекомендації, а також застосовувати їх без обмеження й дискримінації за будь-якою ознакою до іноземних і місцевих журналістів.

Загалом схвалюючи вказаний Закон, В. І. Павликівський зазначає, що його прийняття стало «закономірним кроком у встановленні законодавчих гарантій свободи слова та діяльності ЗМІ», бо, на думку автора, останніми роками значно збільшилася кількість посягань на журналістів, які належним чином не розслідуються. Та чи є дійсною причиною належного досудового розслідування відсутність спеціальних складів злочинів, де журналісти були б спеціальними потерпілими. Навряд чи. Крім того, як вказує К. М. Буряк, виходячи із статистичних даних, журналісти не є найбільш вразливою кате-

горією потерпілих, так як набагато більша кількість посягань здійснюється стосовно військовослужбовців, працівників фінансово-кредитної сфери, лікарів, працівників правоохоронних органів та ін.

Також, авторами законопроекту було прогнозовано, що прийняття відповідного закону «забезпечить гарантування на законодавчому рівні безпеки законної професійної діяльності журналістів у відповідності до європейських стандартів у правовому регулюванні діяльності ЗМІ». Отож, вказаний Закон вже діє майже рік. Однак у Єдиному державному реєстрі судових рішень за вказаний період міститься лише один вирок за ч. 2 ст. 345¹ КК та дев'ять ухвал з різних судів, які вказують про досудове розслідування по даній категорії справ; щодо ст. 347¹ КК, то нині розслідується одне кримінальне провадження, а вироків відсутні; стосовно ж статей 348¹, 349¹ КК, то ні вироків, ні кримінальних проваджень за вказаний період немає. Тобто, як і можна було заздалегідь передбачити, прийняття нових спеціальних складів злочинів не покращили ситуацію, бо заходи кримінальної репресії варто застосовували лише після вичерпання адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових та моральних форм впливу.

Як справедливо наголошує О. П. Горпинюк, ефективність діяльності правоохоронних та судових органів дуже залежить від якості законодавства, одним із показників якого є стабільність, незмінність основних принципових положень та приписів. Нині ж спостерігається надмірна, неузгоджена криміналізація, яка лише вносить складнощі. Часто український законодавець, на жаль, сприймає кримінально-правову заборону як панацею. Отож, прийняті поспіхом зміни мають хаотичний, непослідовний і необґрунтований характер. Так, з одного боку, метою Закону України № 421-VIII від 14.05.2015 р. був захист журналістів, натомість санкція ст. 348¹ КК є більш м'якою (від дев'яти до п'ятнадцяти років позбавлення волі або довічне позбавлення волі), аніж у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК (від десяти до п'ятнадцяти років позбавлення волі або довічне позбавлення волі), тому що нижня межа покарання є нижчою. Та й санкція ч. 1 ст. 347¹ КК є більш м'якою, бо встановлює менш суворий вид покарання (не передбачає такого альтернативного виду покарання як позбавлення волі), ніж санкція загального складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 194 КК. Стосовно ж статей 345¹, 349¹ КК, то, на нашу думку, їх поява теж не була необхідною, позаяк якщо раніше за перешкоджання професійній діяльності журналіста шляхом погрози вбивством чи застосуванням насильства кваліфікувалося за сукупністю ст. 171 КК та відповідно за статтями 121, 122, 125–127, 129 чи 147 КК, то нині — теж за сукупністю, але вже за ст. 171 та статтями 345¹, 349¹ КК України.

Таким чином, можна зробити висновки, що законодавець поспішно і нерационально використовує кримінальну репресію в прагненні забезпечити безпеку журналістів, що в свою чергу не сприяє роботі правоохоронних

та судових органів, та й *de facto* не захищає належним чином журналістів від посягань. На нашу думку, законодавцю варто було б насамперед використати інші форми захисту прав і свобод даних осіб.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Полтавський юридичний інститут

Асоціація випускників
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут
державного будівництва і місцевого самоврядування

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Збірник тез наукових доповідей і повідомлень
Міжнародної науково-практичної конференції*

IV

(26 травня 2016 року, м. Полтава)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ПОЛТАВСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Збірник тез наукових доповідей і повідомлень
Міжнародної науково-практичної конференції*

IV

(26 травня 2016 року, м. Полтава)

ХАРКІВ
«ПРАВА ЛЮДИНИ»
2016

Pakhomova Valeriya

THE GROWTH OF POWERS OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION	264
---	-----

Секція 4.

РОЛЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Алексеева Ганна Вікторівна

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	267
---	-----

Байрачна Лариса Кімівна

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ЕПОХУ ТРАНЗИТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ (УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД)	269
--	-----

Батигіна Олена Михайлівна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ В УКРАЇНІ	272
---	-----

Губанова Ольга Валеріївна

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСОБИ НА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ПРИ ВІДНОВЛЕННІ СВОЄЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ	275
--	-----

Дахова Ірина Іванівна

НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВА НА ҐЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ В УКРАЇНІ	279
--	-----

Лебеденко Світлана Олексіївна

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ОБІЗНАНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ГАЛУЗІ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ	282
--	-----

Лукаш Сергій Юрійович

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ СВОЄЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ: НА ПРИКЛАДІ УЧАСТІ ДЕПУТАТСЬКИХ ФРАКЦІЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ У ПРИЙНЯТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА 2016 РІК	286
--	-----

Любченко Олексій Олександрович

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕМОКРАТІЯ УЧАСТІ У СВІТЛІ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ВИЩИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	292
---	-----

Михайліченко Тетяна Олександрівна

СПЕЦІАЛЬНІ НОРМИ В КК УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ І СВОБОД ЖУРНАЛІСТІВ: ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ	296
--	-----